

DISCURS RAPORTAT ÎN CAZANII

DORA VĂETUȘ
Universitatea din București

1. Introducere

Ne propunem să ilustrăm formele de discurs raportat cu exemple din trei texte omiletice românești: Coresi – *Carte cu învățătură* (1581), Varlaam – *Carte românească de învățătură* (1643) și Antim Ivireanul – *Didahii*. Utilizăm generic termenul *Cazanii*, chiar dacă în titlurile de mai sus nu apare această denumire, însă *Cartea cu învățătură* a lui Coresi este cunoscută sub titlul *Cazania a II-a*, iar *Cartea românească de învățătură* a lui Varlaam este numită *Cazania lui Varlaam*. De fapt, aceste două texte omiletice reprezintă ceea ce se cheamă *Evangheliile cu învățătură*, în timp ce al treilea text constituie o selecție de predici ținute cu diverse ocazii.

Ne vom opri la analiza unui fragment din *Evanghelia după Luca, Parabola vameșului și a fariseului*, așa cum este citată sau relatată în *Cazaniile* amintite. Am ales această parabolă deoarece ea apare doar în *Evanghelia după Luca*, prin urmare nu există diferențe legate de forma parabolei în mai multe *Evangheliile*. În final, vom observa că atitudinea autorilor predicilor față de textul *Evangheliei* este diferită, chiar dacă respectul față de textul sacru este același.

1.1. Discursul raportat. Preliminarii teoretice

Discursul raportat a fost analizat din mai multe perspective: gramaticală, retorică, pragmatică, naratologică, logico-semantică etc. Dintre lucrările recente în limba română, semnalăm teza de doctorat a lui Cezar Bălășoiu cu titlul *Discursul raportat în textele dialectale românești* (Bălășoiu 2004), care propune o abordare gramaticală, logico-semantică și textuală, și cea a Iulianeii Chiricu, intitulată *Trăsături și funcții ale discursului raportat în interacțiunea verbală* (Chiricu 2009), care propune o abordare pragmatică.

În lucrarea noastră, pornim în primul rând de la perspectiva tradițională asupra discursului raportat, așa cum apare în GALR și GBLR, urmând însă și alte direcții din abordarea teoretică a polifoniei. Laurence Rosier, în studiul său *Le discours rapporté. Histoire, théories, pratiques* (Rosier 2009), definește discursul raportat drept o pereche formată dintr-un **discurs citant (C)** și un **discurs citat (c)**. Există două tipuri de discurs raportat: direct și indirect (GBLR: 643-649). Opoziția discurs direct / discurs indirect este una de tip gramatical. În alți termeni, se face o delimitare între vorbirea directă (stilul direct) și vorbirea indirectă (stilul indirect) (GALR II: 859-868). **Discursul direct** păstrează atât forma, cât și conținutul semantic al enunțului inițial prin citarea acestuia, reproducerea lui exactă. **Discursul indirect** presupune relatarea, parafrizarea, reformularea unui enunț, păstrându-se doar conținutul lui semantic și modificând forma acestuia. Ne vom referi, în măsura în care se întâlnesc în text, și

la unele forme mixte ale discursului raportat: discursul direct legat (o construcție neacceptată de normele limbii literare) și discursul indirect liber (stilul indirect liber, specific textelor beletristice). În literatura de specialitate se discută și despre discursul narativizat, apropiat de discursul indirect, dar care presupune utilizarea unor cuvinte care au rolul de a rezuma un conținut (Bălășoiu 2004: 79-82; Rosier 1999: 225-233).

Discursul raportat, direct sau indirect, este semnalat de cele mai multe ori prin *verba dicendi*, însă acestea pot și să lipsească. În discursul direct intervine o ruptură enunțiativă, marcată uneori prin anumite semne ortografice – două puncte, majusculă, ghilimele, pentru că acesta presupune existența a doi locutori, cu alte cuvinte, a polifoniei. Astfel, în discursul direct nu există o relație de subordonare între enunțul cadru și enunțul inserat (citată). În discursul indirect raportul de subordonare este indicat prin prezența în special a conectorilor *că și să*. Discursul indirect nu mai presupune polifonie, ci existența unui singur locutor.

Discursul raportat ridică și problema „fidelității” față de discursul original. Citarea reprezintă un discurs fidel, literal, în raport cu un discurs original. Se poate observa gradualitatea modalităților de citare a enunțului inițial: citare exactă, citare prin sinonimie (lexicală, contextuală, contextuală lexico-morfologică), citare coruptă (prin suprimarea unor elemente, prin modificarea topicii elementelor, prin adăugarea unor elemente noi, prin negație în locul afirmației) (Chirilă / Țăra 2012: 41-52).

1.2. Particularități ale discursului raportat în Cazanii

Discursul raportat este specific, între altele, textelor științifice, în care este frecventă citarea opiniilor unor cercetători, de aceea îl regăsim și în *Cazanii*, un tip de cărți bisericești încadrate de unii cercetători în stilul științific (Coteanu 1961: 55-56; Chivu 1997: 15). Specific *Cazaniilor* este să citeze din *Sfânta Scriptură*, mai ales din *Evangheliile*, întrucât *Cazania* reprezintă o exegeză a unui fragment din *Evangheliile* citit într-o anumită duminică sau la o anumită sărbătoare. Lipsa de exactitate în citarea *Evangheliilor* nu reflectă necunoașterea textului sacru, intenția cu care autorul predicii modifică textul original este de natură exegetică, el interpretează textul pentru a-l face înțeles auditoriului. Citarea unei surse denotă cel mai adesea încrederea față de aceasta, de aceea poate constitui un argument al autorității, des întâlnit în stilul științific, ceea ce presupune a considera enunțurile unei autorități în domeniu drept argumente pentru susținerea sau respingerea unei teze (Sălăvăstru 2003: 175).

Particularitățile de tip omiletic ale celor trei texte analizate contribuie la o raportare diferită la *Sfânta Scriptură*. Primele două predici la *Duminica Vameșului și a Fariseului*, din *Cazaniile* lui Coresi și Varlaam, reprezintă omilii exegetice, având ca scop explicarea, exegeza pericopelor evanghelice, verset cu verset. Predica lui Antim Ivireanul însă este o omilie tematică sau sintetică, tratând o singură temă aleasă din pericopa evanghelică a zilei. Reprezintă tot o exegeză, dar se concentrează asupra unui anumit fragment, celelalte idei din text având un rol secundar (Gordon 2001: 253). Tema celor trei predici analizate este aceeași – îndemnul la smerenie, pocăință și condamnarea mândriei.

Există și alte diferențe care contribuie la înțelegerea raportării diferite la textul *Sfintei Scripturi*. S-a dovedit că originalul *Cazaniei* coresiene analizate de noi este o culegere de cuvântări tipărită pentru prima dată de Ivan Feodorov la Zabludovo, în Lituania, în 1569, retipărită de mai multe ori. Textul slavon reprezintă, așa cum se obișnuia, o traducere din limba greacă, din manuscrisul *Omiliarul patriarhal*, tipărit prima oară parțial de către Vasile Grecu abia în anul 1939. Nici manuscrisul în limba greacă, nici tipăritura de la Zabludovo nu au pericopele evanghelice plasate înaintea predicii propriu-zise, așa cum apar în textul

coresian. Dan Horia Mazilu consideră că această structură este o inovație a lui Coresi, întâlnită în *Tâlcul evangheliilor* din 1567, adoptată apoi și în alte ediții slavone. Coresi adaugă traduceri din slavonă pericopele evanghelice din *Tetraevanghelul* tipărit de el la Brașov în anii 1560-1561, de aceea acestea diferă într-o anumită măsură de pasaje citate sau relatate în originalul *Cazaniei* (Mazilu 2004: 340).

În cazul lui Varlaam, opera sa este inițial tot o traducere, de aceea este tributară structurii stereotipe a *Cazaniilor* (*Evanghelie – Tâlc*), însă cuprinde și părți originale, cum ar fi moralizarea din finalul predicilor (Mazilu 2004: 345). Dan Zamfirescu, în urma unei cercetări amănunțite, demonstrează că izvoarele *Cazaniei* lui Varlaam sunt *Omiliarul patriarhal din Constantinopol*, în versiunea slavonă și în cea românească a lui Coresi din *Cazania a II-a, Comoara* lui Damaschin Studitul în versiunea slavonă și probabil în cea neogreacă, originală, și *Evanghelia învățătoare* a lui Kiril Trankvilion-Stavrovețki, Rohmaniv, 1619, (care a fost tradusă parțial în *Cazania de le Govora*, 1642) (VARLAAM I: 437).

Predica lui Antim Ivireanul iese din tiparul cunoscut al *Cazaniilor* și se caracterizează prin adaptarea la societatea de la începutul secolului al XVIII-lea. De aceea, în locul tâlcuirii verset cu verset a pericopei evanghelice, Antim Ivireanul recurge la o predică originală, vie, în care valorifică lecturile sale pentru a răspunde nevoilor spirituale ale contemporanilor săi (Cartoian 1980: 366-370). În *Didahii*, citatele din *Evanghelia* zilei sunt de mici dimensiuni și au un caracter de leamă, demonstrată pe parcursul predicii (Mazilu 2004: 377).

2. Aplicații

Vom analiza cele trei predici, recurgând la identificarea diverselor forme de discurs raportat și încercând să explicăm raportarea diferită la parabolă prin particularitățile de tip omiletic ale textelor și prin faptul că cele trei *Cazanii* se situează pe o scală între traducere și operă originală.

2.1. Coresi

Iată *Parabola vameșului și a fariseului*, așa cum apare ea în *Cartea cu învățătură* a lui Coresi:

Zise Domnul pilda aceasta: Doi oameni duseră-se în besearecă, să se roage: unul, farisei, iară altu, mitarū. E fariseiulū sta așa, întru elu, și se ruga: «Doamne, laudă ție dau, că nu sântu ca alalți oameni, răpitori, nederepți, curvari, sau ca cestu mitari. Postescu-mă de doao ori în săptămână și a-zeacea dau den totu cătu câștigū.» Iară mitariulū sta departe și nu vrea nece ochii să rădice la ceri, ce ucidea pieptulū lui, grăiia: «Doamne, milostivū fii mie, păcătosulū.» Grăescū voao, că deștinse acesta dereptatū în casa lui, mai vârtosū de alaltū, că toți cine se înalță, pleacă-se, e cine se va pleca, de sine înălța-se-va. (CORESI 1581: 11).

După pericopa evanghelică urmează *Învățătură den ceastă sfântă evanghelie* care se deschide cu o scurtă introducere și continuă cu explicarea versetelor, în secvențe de tipul *Evanghelie, Tâlcū*:

- (1) *Și iaste de aceasta adevritū, că înseșū cuvintele ale ceștii evanghelie spunū de aceastea, așa grăindū:*

(Evanghelie) Doi oameni duseră-se în besoarecă, să se roage: unul **amu** farisei, iară altul **mitariu**. (CORESI 1581: 14).

Observăm anticiparea discursului direct prin *verba dicendi* **spună, grăindă** și prin indicarea clară a sursei: **înseșă cuvintele ale ceștii evanghelie**. Secvența intitulată *Evanghelie* este o citare a primului verset care prezintă o modificare minoră prin adăugarea unui cuvânt care nu modifică sensul textului, ci accentuează opoziția creată: **unul amu farisei, iară altul mitariu**.

- (2) (Evanghelie) Fariseiul **stătă** așa, întru elu, și se ruga: «Doamne, laudă ție dau, că nu sântă ca alalți oameni, nederepți, răpitori, curvari, sau ca cestă mitariu.» (CORESI 1581: 15).

În citarea acestui verset apar alte tipuri de modificări, anume schimbarea timpului verbal și suprimarea unei conjuncții: *Fariseiul stătă* așa în loc de *E fariseiul sta* așa.

Din cadrul pasajului intitulat *Tâlcă* cităm doar:

- (3) Și cuvintele lui den începută avea chipă de omă bună și de înțeleptă, că **grăia** amu: «Doamne, mulțemescu-ți!». Iar după aceastea câte zicea, toate prea cu înălțare și cu trușă implute era. Nu zicea amu că «tu m'ai făcută, Doamne, și cu ajutoriul tău slobozescu-mă de toată nedereptatea și de răpire și de alalte reale», ce toate ispravele părea-i-se cu putearea luișă că le-au isprăvită (CORESI 1581: 15).

Discursul direct este indicat și aici printr-un *verb dicendi* – **grăia**, dar, de data aceasta, se recurge la citarea prin sinonimie – **Doamne, mulțemescu-ți!** – în loc de *Doamne, laudă ție dau...* În același timp, observăm suprimarea unei părți din verset: **că nu sântă ca alalți oameni, nederepți, răpitori, curvari, sau ca cestă mitariu**.

În fragmentul *Nu zicea amu că «tu m'ai făcută, Doamne, și cu ajutoriul tău slobozescu-mă de toată nedereptatea și de răpire și de alalte reale»* întâlnim ceea ce se cheamă stil direct legat, o construcție neliterară astăzi, în care verbul de declarație (**nu**) *zicea* este urmat de conectorul **că** (marcă a subordonării sintactice) și de o reformulare a cuvintelor atribuite imaginar fariseului, care însă păstrează deicticele și mărcile oralității. În continuarea tâlcuirii acestui verset întâlnim și discursul narativizat: **toate ispravele părea-i-se cu putearea luișă că le-au isprăvită** redând pasajul **că nu sântă ca alalți oameni, răpitori, nederepți, curvari, sau ca cestă mitari**.

- (4) (Evanghelie) Postescu-mă de doao ori în săptămână și a-zecea dau den totă cătă **amă!** (CORESI 1581: 16).

În reproducerea acestui verset apare din nou citarea prin sinonimie lexicală (parțială): *den totă cătă* **amă** în loc de *den totă cătă câștigă*.

- (5) (*Tâlcă*) Din tâlcuirea versetului cităm doar: Cu aceastea **grăia** fariseiul că «sântă răpitori și nederepți, iar eu zeciuescă totă cătă **amă**» (CORESI 1581: 16).

După verbul de declarație **grăia** urmează, la fel ca mai sus, conectorul **că** și reformularea cuvintelor fariseului, într-un stil direct legat: **sântă răpitori și nederepți, iar eu zeciuescă totă**

câtă amă (fragment corespunzător pentru *alalți oameni, răpitori, nederepți... a-zeacea dau den totă cătă căștigă*).

- (6) (*Evangelie*) *Iară mitariulă sta departe, nu vrea nici ochii săi să-șă rădice la ceri, ce ucidea pieptulă lui, grăiia: «Doamne, milostivă fii mie, păcătosulă».* **Adevără** *grăescă voao, că deștinse acesta dereptată în casa lui, decâtă cesta alaltă. Derep'ce că totă carele-șă înalță sine, pleacă-se, iară carele se pleacă, înălță-se* (CORESI 1581: 17).

În citarea acestui verset este suprimată conjuncția din fragmentul *și nu vrea*, apoi este adăugat cuvântul **adevără** pe lângă *grăescă voao*, această expresie fiind specifică textului *Evangeliei*. Se suprimă adverbul *mai vartosă (de alaltă)* rămânând doar comparația **decătă cesta alaltă**, realizată prin sinonimie contextuală lexico-morfologică. Pasajul **Derep'ce că totă carele-șă înalță sine, pleacă-se, iară carele se pleacă, înălță-se** redă prin același tip de sinonimie lexico-morfologică segmentul *că toți cine se înalță, pleacă-se, e cine se va pleca, de sine înălța-se-va*.

În explicarea unuia dintre versete întâlnim adăugarea unor elemente noi atât la relatarea în stil indirect, cât și la citatul propriu-zis:

- (7) (*Tâlcă*) *Se ucidea în pieptă și inema-șă răniia. Și cu multă înfrângere și cu milă grăiia: «Doamne, milostivă fii mie, păcătosulă!»* (CORESI 1581: 17).

2.2. *Varlaam*

Predica lui *Varlaam* începe, la fel ca la *Coresi*, cu pericopa evanghelică a duminicii, urmată de „învățătură”:

Dzise Domnul pilda aceasta: Doi oameni intrară în besearecă să să roage, unul fariseu, iară altul vamăș. Deci fariseul stătu și așa să ruga întru sine: «Doamne, dau ție laudă că nu sânt ca alalți oameni apucători, nedirepți, curvari, sau ca acest vamăș. Postescu-mă de doao ori într-o săptămână și dau a dzeacea din tot căt agonisesc.» *Iară vamășul sta departe, nu vrea nice ochii să-șă rădice cătră ceriu, ce să bătea în piept și dzicea: «Doamne, milostiv fii mie păcătosulă!».* *Iară grăesc voaă că pogoră acesta mai dirept în casa sa, decât acela; că hieicine cela ce să va înălța smeri-să-va, iară cela ce să va smeri înălța-să-va.* (VARLAAM II: 7).

După partea introductivă la *Învățătură pentru fariseu și pentru vamăș* urmează citarea pe rând a versetelor și interpretarea lor, însă, spre deosebire de *Cazania* coresiană, cele două secvențe nu mai sunt delimitate sub titlurile *Evangelie* și *Tâlcă*.

- (8) *Aceasta ne învață pre noi Dumnedzău astădzi, de grăiaște cu pildă și dzice așa: «Doi oameni intrară în besearecă să să roage.»* (VARLAAM II: 8).

Se observă prezența celor două *verba dicendi* **grăiaște** și **dzice**, construcție specifică *Evangelieiilor*. Autorul nu citează versetul întreg, ci doar prima parte, pentru a interpreta imediat semnificațiile:

- (9) *Căci că doadă ceate de oameni sânt în lume, adecă direpții și păcătoșii. Pentr-aceea ca de doi oameni grăiaște Dumnedzău. Pentru direpți aduce la mijloc pre fariseu [...] Iară pentru păcătoși aduce pre vamăș...* (VARLAAM II: 8).

Adaugă imediat și a doua parte a versetului:

- (10) *Cu atitea răutăți întră vamășul acela în besearecă, cum dzice svânta evanghelie: „Doi oameni înțrară în besearecă, să să roage”. Și dup-aceia arată și ce oameni au fost, de dzice: „unul fariseu, iară altul vamăș”.* (VARLAAM II: 8).

Citarea exactă e semnalată atât prin verbul declarativ *dzice*, cât și prin indicarea sursei: *svânta evanghelie*.

- (11) *Acești doi înțrară să să roage lui Dumnedzău pentru păcatele sale. Deci ascultați și ruga lor în ce chip fu. Fariseul stătu și să rugă cu mândrie, de dzise așa: «Mulțămăscu ție, Doamne, Dumnedzăul meu, că nu sânt ca alți oameni». Decât toți oamenii să făcu pre sine mai svânt. Și încai nu dzise că «nu sânt ca unii oameni», ce dzise că nu iaste ca toți oamenii: apucători, nedirepți, curvari. Pre toți făcu nedirepți, numai pre sine să află drept; pre toți-i găsi curvari, numai pre sine curat și fără de păcate. Și nu-i sosi numai atâta, ce încă osindi și pre vamăș, că-l vădzu rugându-se și el lui Dumnedzău și dzise: «Nu sânt nice ca cest vamăș păcătoș». Nu să rugă pentru sine întâiu, dup-aceia să să roage și pentru cel păcătoș, ce numai cât întră în besearecă osindi și pre vamăș, și pre alți oameni pre toți, numai pre sine să lăudă și să avu bun înaintea lui Dumnedzău. Și începu a-ș număra lucrurile ceale bune și a dzice: «Postescu-mă de doadă ori într-o săptămână și dau a dzeacea din toate cât agonisesc». Într-aceia vreamă avea obicină Jidovii de postea doadă dzile într-o săptămână și dau besearicea a dzeacea din tot cât avea. Pentr-aceea și fariseul acela să lăuda că postește și dă a dzeacea lui Dumnedzău din tot din cât are... (VARLAAM II: 8-9).*

Pasajul constituie o îmbinare a mai multor tipuri de discurs raportat:

- *Acești doi înțrară să să roage lui Dumnedzău pentru păcatele sale.* (discurs narativizat);
- *Fariseul stătu și să rugă cu mândrie, de dzise așa* (discurs narativizat);
- *«Mulțămăscu ție, Doamne, Dumnedzăul meu, că nu sânt ca alți oameni»* (discurs direct – citare prin sinonimie lexicală);
- *nu dzise că «nu sânt ca unii oameni»* (discurs direct legat, discurs narativizat);
- *dzise că nu iaste ca toți oamenii: apucători, nedirepți, curvari* (discurs indirect);
- *dzise: «Nu sânt nice ca cest vamăș păcătoș»* (discurs direct, discurs narativizat);
- *a dzice: «Postescu-mă de doadă ori într-o săptămână și dau a dzeacea din toate cât agonisesc»* (discurs direct – citare exactă);
- *fariseul acela să lăuda că postește și dă a dzeacea lui Dumnedzău din tot din cât are* (discurs narativizat, discurs indirect).

Redăm acum un alt pasaj remarcabil prin modalitățile de realizare a discursului raportat, cu mențiunea că Varlaam traduce acest pasaj din *Comoara* lui Damaschin Studitul, mai precis din cuvântarea a XXI-a consacrată *Duminicii Vameșului și a Fariseului*, inspirându-se și din *Evanghelia învățătoare* a lui Kiril Trankvilion-Stavrovețki (Varlaam I: 439-442):

(12) *Ascultați de-acum și ruga vamășului, carele-ș adusă aminte de păcatele sale și stătu departe și să ucidea în piept și cu aceaste cuvinte să ruga și grăia: «Doamne, curățește-mă mene păcătosul, că nu sânt destonic să stau și să caot cu ochii miei cătră ceriu pentru mulțimea păcatelor meale, că s-au înmulțit fărădelegile meale mai vartos decât năsipul mării, și răutățile meale au covrășit preste părul capului meu. Înaintea ta stau strâmbătățile meale, Audz că carțile să vor deșchide și vor hi scrise toate suspinile săracilor. Nu iaste nice un lucru, nice un gând să nu știi tu, Dumnezăul meu. A răspunde n-am vream, a fugi n-am unde. În ceriu nu-i loc, în pământ mă tem să nu mă cumva înghiță, vădzând faptele meale ceale reale. Pentru-aceea am curs cătră tine, milostive despuitoare și iubitor de oameni Doamne, și cu lacrimi mă rog curățește-mă mene păcătosul. Multe sânt păcatele meale, ce mila ta iaste mai mare. De la oameni nu iaste puțință ca să mă spăsăsc eu, iară milosivirei tale iaste puțință ș-aceasta. Că pentru păcătoși ai venit din ceriu pre pământ, ca să-i chemi spre pocăință. Deci nu mă lăsa nice pre mene în deșert, ce mă primeaște și pre mene ce cadz cu smerenie și cu lacrimi cătră Svenția Ta».* (VARLAAM II: 9-10).

La începutul pasajului întâlnim discursul narativizat: *ruga vamășului, carele-ș adusă aminte de păcatele sale și stătu departe și să ucidea în piept și cu aceaste cuvinte să ruga și grăia*. Ruga vameșului, sub forma unui discurs direct, este, de fapt, o dezvoltare a ideii din scurta rugăciune «*Doamne, milostiv fii mie, păcătosului*»: este o citare care recurge la sinonimie lexicală (parțială) «*Doamne, curățește-mă mene păcătosul*» și o citare coruptă prin adăugarea a numeroase elemente noi preluate din alte rugăciuni de pocăință, din alte locuri din *Noul Testament* și din *Psalmi*:

– *că nu sânt destonic să stau și să caot cu ochii miei cătră ceriu pentru mulțimea păcatelor meale* – cf. *Rugăciunile înainte de dumnezeiasca împărțășire, Rugăciunea întâi, a Sfântului Vasile cel Mare – și nu sânt destoinic să caut spre nălțimea slavei Tale* (CEASLOV: 494);

– *că s-au înmulțit fărădelegile meale mai vartos decât năsipul mării și răutățile meale au covrășit preste părul capului meu* – cf. *Rugăciunile înainte de dumnezeiasca împărțășire, Rugăciunea a patra, a Sfântului Simeon Metafrastul – vezi că s-au înmulțit mai mult decât perii capului meu fărădelegile maele [...] Și știi, Doamne, că fărădelegile meale au covrășit capul meu* (CEASLOV: 500-501);

– *Multe sânt păcatele meale, ce mila ta iaste mai mare.* – cf. *Rugăciunile înainte de dumnezeiasca împărțășire, Rugăciunea a patra, a Sfântului Simeon Metafrastul – Și știi, Doamne, că fărădelegile meale au covrășit capul meu, ci iaste neasemănată mulțimea îndurărilor Tale, și mila bunătății Tale ceii fără de răotote iaste nespūsă* (CEASLOV: 501);

– *De la oameni nu iaste puțință ca să mă spăsăsc eu, iară milosivirei tale iaste puțință ș-aceasta.* – cf. *Luca 18: 27 – Ceale ce nu să pot la oameni, să pot de la Dumnezău.* (BIBLIA 1688: 806);

– *milostive despuitoare și iubitor de oameni Doamne [...] Deci nu mă lăsa nice pre mene în deșert, ce mă priimeaște și pre mene ce cadz cu smerenie și cu lacrimi cătră Svenția Ta.* – cf. *Rugăciunile înainte de dumnezeiasca împărțășire, Rugăciunea întâi, a Sfântului Vasile cel Mare – pentru aceasta, mă priimeaște și pre mine, Iubitoriule de oameni, Hristoase...* (CEASLOV: 495);

– *Înaintea ta stau strâmbătățile meale, Audz că carțile să vor deșchide și vor hi scrise toate suspinile săracilor. Nu iaste nice un lucru, nice un gând să nu știi tu, Dumnezăul*

mieu. – cf. Psalmul 138: 16 – *Cel nefăcut al meu au conoscut ochii Tăi și pre cartea Ta toți se vor scrie* (BIBLIA 1688: 426);

– *A răspunde n-am vreamă, a fugi n-am unde. În ceriu nu-i loc, în pământ mă tem să nu mă cumva înghiță, vădzând faptele mele ceale reale*. – cf. Psalmul 138: 7-8 – *Unde voi merge de cătră Duhul Tău, și de cătră fața Ta unde voi fugi? De mă voi sui la ceriu, Tu acolo ești; de mă voi pogorî la iad, ești de față* (BIBLIA 1688: 425).

Ultimul verset apare mai întâi reformulat (discurs narativizat):

(13) *Că pre fariseu micșiuă-l, căci că să îndireptă pre sine, iară pre vamăș îndireptă-l, pentru căci că să osindi pre sine*. (VARLAAM II: 10).

și apoi citat cu adăugarea unor elemente noi (discurs direct):

(14) *Ascultați ce grăi Dumnedzău dinșii de-amândoi: «Adevăr grăiesc voă că vamășul acesta pogoră în casa sa mai drept decât fariseul acela, căci că fiecarele cine să va înălța pre sine smeri-să-va, și cine să va smeri înălța-să-va»*. (VARLAAM II: 10).

2.3. Antim Ivireanul

Spre deosebire de textele omiletice precedente, în *Didahiile* lui Antim Ivireanul nu mai întâlnim nici citarea la început a pericopei evanghelice a zilei, nici citarea fiecărui verset în parte însoțită de interpretarea lui. În *Cuvântul de învățătură la Duminica vameșului* singurul citat din *Parabola vameșului și a fariseului* este următorul:

(15) *Și putem lua pildă și de pe vameșul acest de astăzi, ce pomenește sfânta Evanghelie, că bătându-ș pieptul și zicând cu credință: «Doamne, fii milostiv mie, păcătosului» să pogorî îndreptat*. (IVIREANU: 26).

Din întreaga parabolă, Antim Ivireanul reține esențialul, anume rugăciunea vameșului: ***Doamne, fii milostiv mie, păcătosului***. Predica sa este construită, de fapt, pornind de la acest citat, care funcționează ca o lemă (Mazilu 2004: 377). Rugăciunea vameșului relevă ideea fundamentală a predicii: creștinii trebuie să își asume smerenia vameșului pentru că nu au nici credință, nici nădejde, nici dragoste.

3. Concluzii

În concluzie, discursul raportat la *Parabola vameșului și a fariseului* este prezent în cele trei texte omiletice analizate doar în predicile ținute în *Duminica vameșului și a fariseului*, nu și în alte predicii. În *Cazaniile* lui Coresi și Varlaam, remarcăm citarea fiecărui verset în parte însoțită de exegeză. Formele de discurs raportat prezente în aceste două texte sunt: discursul direct, discursul indirect, discursul narativizat și discursul direct legat. La Antim Ivireanul, omilia fiind tematică, nu exegetică, și, în același timp, o operă originală, nu o traducere, discursul raportat la *Parabola vameșului și a fariseului* are o pondere mult mai mică în textul predicii, însă citatul, trunchiat, reprezintă esența parabolei.

IZVOARE

- BIBLIA 1688 = *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, tipărită întâia oară la 1688 în timpul lui Șerban Vodă Cantacuzino Domnul Țării Românești, retipărită după 300 de ani în facsimil și transcriere cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teotist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR.
- CEASLOV = *Ceaslov*, Târgoviște, 1715.
- CORESII 1561 = *Tetraevanghelul tipărit de Coresi: Brașov, 1560-1561* comparat cu Evangheliarul lui Radu de la Mănăstirea, 1574, Florica Dimitrescu (ed.), 1963, București, Editura Academiei Republicii Populare Române.
- CORESII 1581 = Coresi, *Carte cu învățătură (1581)*, Sextil Pușcariu, Alexie Procopovici (ed.), 1914, vol. I, *Textul*, București, Atelierele grafice Socec & Co.
- IVIREANU = Antim Ivireanul, *Opere. Didahii*, Gabriel Ștrempel (ed.), 1997, București, Editura Minerva.
- VARLAAM = Varlaam, *Carte românească de învățătură, Duminicile preste an și la praznice împărătești și la svenți mari, I. Studiul, II. Textul*, Stela Toma (ed.), 2011-2012 / 2013, [prefață și studiu de Dan Zamfirescu], București, Editura Roza Vânturilor.

BIBLIOGRAFIE

- Bălășoiu, Cezar, 2004, *Discursul raportat în textele dialectale românești*, București, Editura Universității din București.
- Cartoian, Nicolae, 1980, *Istoria literaturii române vechi*, București, Editura Minerva.
- Chiricu, Iuliana, 2009, *Trăsături și funcții ale discursului raportat în interacțiunea verbală*, Teză de doctorat, coord. științific Liliiana Ionescu-Ruxăndoiu, Universitatea din București.
- Chirilă, Adina, George Bogdan Țăra, 2012, „Notes on Quoting Technique in Gospels and Its Reflection in the Romanian Translations of the New Testament (Despre tehnica citării în textul Evangheliilor și reflectarea ei în traducerile biblice românești)”, în Alexandru Gafton, Sorin Guia, Ioan Milică (ed.) 2012: 39–53.
- Chivu, Gheorghe, 1997, *Civilizație și cultură. Considerații asupra limbajului bisericesc actual*, București, Editura Academiei Române.
- Coteanu, Ion, 1961, *Româna literară și problemele ei principale*, București, Editura Științifică.
- Gafton, Alexandru, Sorin Guia, Ioan Milică (ed.), 2012, *Text și discurs religios. Lucrările Conferinței Naționale „Text și discurs religios”. Iași, 10-12 noiembrie 2011, ediția a IV-a*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, pe site-ul <http://www.cntdr.ro>.
- Guțu Romalo, Valeria (coord.), 2008, *Gramatica limbii române*, vol. I-II, București, Editura Academiei Române, 2008 [GALR].
- Gordon, Vasile, 2001, *Introducere în omiletică*, București, Editura Universității din București.
- Mazilu, Horia Dan, 2004, *Recitind literatură română veche*, București, Ager.
- Pană Dindelegan, Gabriela, (coord.), 2010, *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold [GBLR].
- Rosier, Laurence, 2009, *Le discours rapporté. Histoire, théories, pratiques*, Paris, Bruxelles, De Boeck & Larcier s.a., Département Duculot.
- Sălăvăstru, Constantin, 2003, *Teoria și practica argumentării*, Iași, Polirom.

REPORTED SPEECH IN CAZANII

(Abstract)

In this paper, we illustrate the reported speech with examples from three Romanian homiletic texts: Coresi – *Carte cu învățătură*, Varlaam – *Carte românească de învățătură* and Antim Ivireanul – *Didahii*. We analyse a fragment from *Gospel of Luke – The Parable of the Publican and the Pharisee*. At Coresi and Varlaam, we observe the quotation of each verse followed by exegesis. The reported speech forms in these two texts are: direct speech, indirect speech, narrative speech and direct related speech. At Antim Ivireanul, the reported speech is less used, but the quotation, truncated, represents the essence of the parable.